
Matjaž LUNAČEK

Težavnost izstopa iz tradicionalnih predstav o partnerskem odnosu

The difficulties of moving away from traditional ideas about couple relationship

V svojem eseju bom poskušal razložiti, kako otroški razvoj določa partnerstvo. Problematiziral bom samoumevnost partnerskega odnosa in poskušal pokazati, da so mnogokrat na videz napredne oblike odnosov regresivne in razvojno nazadnjaške.

Da so vedno na delu neke ustaljene predstave, čeprav nosijo obraz modernosti, ni prav nič presenetljivo, saj nas določajo bolj ali manj nezavedna ponavljanja, ki jih je Lacan poleg nezavednega, gona in transferja (prenosa) prepoznal kot enega temeljnih konceptov psihoanalize. V partnerstvu so prisotni in pomembni vsi štirje temeljni koncepti. Lahko bi se reklo, da mimo njih ne najdemo ničesar bistveno pomembnega, kar bi določalo odnos. Imenovani koncepti so psihološke narave in nimajo razen gona (in še to le posredno, v smislu, da je gon psihična reprezentacija nečesa somatskega) nič opraviti z biologijo.

Za psihični razvoj je od prvega dneva, ko otrok ugleda luč sveta, odnos nujno potreben. Nobeno človeško bitje in tudi v živalskem deblu višje razvita bitja se ne morejo razvijati brez tesnega odnosa z roditelji, včasih tudi s sorojenci ali večjo skupnostjo sebi podobnih. V človeškem svetu je nadgradnja le v tem, da je od vsega začetka uporabljan tudi jezik in tu se ponovno sklicujem na Lacana, ki pravi, da se otrok kopa v jeziku, ki ga obdaja, kot v kopeli obdaja voda v njej potopljeno telo. Zato je tako pomembno, da se z otroki, ki še ničesar ne razumejo, pogovarjamo. Pri tem ni posebno pomembno, kdo te besede izgovarja, važno je, da so ravno prav glasne, mehke, božajoče. V tem smislu so čisto majhni otroci promiskuitetni.

Seveda v najzgodnejšem obdobju nastajajo pomembne povezave med različnimi čutili. Govorjenje matere, ob tem ko otrok pije pri njenih prsih, predstavlja prvovrstno doživetje na robu blaženosti. Enako je pomemben tudi pogled, saj otrok prav fiksira oči negujoče osebe. Godi se torej nekaj med zadovoljtvijo gona po hrani oziroma potešitvijo lakote in interakcijo z drugimi čutili. Ko otrok poteši svoj hranitveni gon, rad ostaja v odnosu z osebo, ki ga neguje. Ta oseba ni nujno mati, saj znajo tudi drugi držati toplo stekleničko mleka, govoriti, gledati v oči, ljubkovati. Ker pa je ravno mati tradicionalno tista, ki otroku omogoča zadovoljitve, sčasoma dete to prepozna in se veže intenzivneje nanjo.

Rečemo sicer, da ima telo preferenčne erogene cone, a Freud je ugotovil, da kot erogena cona deluje celotna koža. Zato si otrok ob odsotnosti druge osebe pomaga sam s tistim delom telesa, ki mu je najbolj prikladen. Tako otroci mnogokrat sesajo kožo na podlahti, palec ali celo nožni palec, kar zaradi drugačnih telesnih proporcev, kot so pri odraslih, ni prav nič težko. Novorojenčki v porodnišnicah na tako imenovani »štaciji« sesajo tudi glavo zraven ležečega sodruga, nekaj kasneje pa se otrok lahko prisesa tudi na kožo očeta, če mu je ta dosegljiva. Tako vidimo od najzgodnejšega časa, da gon ni posebej izbirčen in da se druží z drugimi stimulacijami. Vse to igra veliko vlogo v spolnosti odraslih, ki predstavlja regresiven in regenerirajoč pomik glede na siceršnje življenje, morda nekaj podobnega kot spanje, ki je tudi regresivno pogojeno.

Otrok se, kot vemo, sčasoma naveže na osebe, ki mu nudijo zadevne zadovoljitve in če znotraj navezanosti ni prevelikih frustracij, temveč gre za optimalno odzivnost negujočih oseb, rečemo, da je oseba varno navezana. Iz teh osnov je nastala vsa teorija navezanosti. V okviru varne navezanosti se odpira prostor za avtonomne funkcije osebe in podaljšuje se čas, ko je oseba sposobna biti sama. Podaljša se čas spanja, otrok se zbudi in če ni posebno lačen, je zmožen še nekaj časa ostati sam, se pogovarjati sam s seboj, bolje rečeno spuščati glasove, ki mu očitno prinašajo veselje. Pomaga si z nastajajočim notranjim svetom, sestavljenim iz ponotranjenih objektov, v katerem lahko uporabi fantazijo ali halucinatorna doživetja, ki jih poznamo vsi, tudi odrasli, v obliki sanj.

Zdaj najbrž že malo slutite, kam napeljujem svojo misel. Zaradi kompleksnosti jezika, kako se ta komunikacijsko uporablja, kako ima mnogo plasti - od zelo konkretne do visoko simbolične in metaforične - je razumljivo, da človekov psihološki razvoj traja zelo dolgo, preden približno oseba ve, za kaj gre. Prav tu pa se pojavi zagata. Kljub tako dolgemu razvoju, večina ljudi ne ve, za kaj gre, ne v njih samih ne v njihovih partnerskih odnosih ne v njihovi vlogi v širši skupnosti. Vodijo jih pretežno nezavedni motivi, katerih bistvo je, da niso reflektirani. Kaj je šlo narobe, kje je šel razvoj v napačno smer?

Pri živalih, ki sem jih imel priliko opazovati, mačke v mojem primeru, temu sem posvetil kar nekaj časa, sem opazil, da približno v pol leta »vedo« in obvladajo osnove za samostojno življenje. Pri ljudeh je ta doba različna predvsem zaradi drugačnih kulturnih razmer. V nekaterih tradicionalnih družbah, kjer družbene spremembe potekajo zelo počasi ali sploh ne, z dejanjem iniciacije, ki je umeščena v štirinajsto leto, iz otroka nastane odrasla oseba. V zapletenih družbenih razmerah modernega sveta se ta čas močno podaljša.

Ko pri otroku nastopi čas tako imenovane latence, kar se zgodi po zatonu Ojdipovega kompleksa, otrok sicer še naprej živi v skupnosti, v družini, šoli, a ostane brez poprej izbranega objekta, ki ga je moral zapustiti, se od njega v seksualnem smislu odvezati (tu seveda mislim na značilnosti otroške seksualnosti). Poprej močno delujoči goni se v resnici ne umaknejo, temveč izberejo za kulturo svojo najpomembnejšo usodo, sublimacijo namreč. Sublimacija gona je najpomembnejši dosežek razvoja, ker ne gre več za neposredno zadovoljitev, hkrati pa sublimacija ni obrambni mehanizem, kot je na primer potlačitev, zanikanje ali projekcija. Sublimacija se kaže pri šolskih otrocih v zmožnosti za učenje, za pridobivanje vedno kompleksnejših vsebin, z naraščajočo sposobnostjo abstraktnega mišljenja.

Še eno ali dve generaciji nazaj so se po pojavu pubertetnega razcveta, na podlagi do tedaj pridobljenih vzgojnih načel, mladi ljudje precej časa brez posebnih težav zadrževali v območju sublimacije brez zelo vidnega zadovoljevanja gona. Pod površino je ta seveda ne samo tlel, temveč tudi gorel in našel izraz v masturbatornih aktivnostih, ki so morale potekati v strogi tajnosti. Ker so bili fantje in dekleta razmeroma ločeni, kar še danes velja do precejšnje mere v muslimanskem svetu, ki v resnici ni kaj dosti drugačen, kot je bil svet pri nas 60 ali 70 let nazaj. Del gona se je zato usmerjal v vrstnike istega spola, a do seksualne realizacije je prihajalo le redko.

V romanu *Deseti brat Jurčič* opisuje mladeniča dvajsetih let, ki brez dvoma nima še nobene seksualne izkušnje in je močno zagledan v deklico svojih let, vendar mu za dolgo zadošča, da je v njeni bližini in da se lahko pogovarja z njo. Prijeten mu je njen glas, podoba, gibanje, smeh, vse, kar je verjetno doživljal pri materi in se je zdaj ponovilo. Freud je trdil, da noben odnos ni originalen, ampak imamo pred očmi že ponovitev. Sedaj mladenič enako hrepeni po deklici, kot je v ojdipskem obdobju hrepenel po materi, z majhnim upanjem, da mu bo dekle dosegljivo, ker so vmes postavljene socialne ovire, stanje imetja, razredna pripadnost in prav tako je vodilna misel, ki mladeniča spravlja v žalost, da svojega objekta ne bo mogel nikoli doseči in da se mu bo moral odpovedati, kot se je materi. O vsem tem piše svojemu najboljšemu prijatelju, intimusu, kot so rekli včasih. Iz njegovih obširnih pisem je razvidno, da sta si mladeniča delila ogromno misli, hrepenenj, filozofiranja in fantaziranja, vse v smislu prej imenovane sublimacije in podarjanja čustvene komponente odnosa. Mladenič namreč pove, da prijatelja ljubi, a na način kot se ljubi brata ali sestro. Dokler je imel mladenič ob sebi prijatelja, ki pravi, da ga sedaj močno pogreša, je bila sublimacija uspešna. Freud sicer zdvomi, ali je popolna sublimacija možna in stvar začini z zgodbo o shieldskih konjih, ki sta dolgo vlekla voz, ne da bi ju hranili, a nazadnje sta vseeno crknila. Skratka, popolna sublimacija ni mogoča in zakaj bi jo kdo tudi hotel. Zato si Jurčičev mladenič ne more pomagati, da kljub oviram ne bi poskusil dekleta pridobiti zase. Ne meni se več za objektivne ovire. Na teh osnovah so včasih nastajale bolj ali manj nesrečne zgodbe kot na primer Kleistova o Agnes in Otokarju v drami *Družina Schroffenstein* ali Shakespearova o *Romeu in Juliji*.

V današnjem času je ustaljena predstava, da je mogoče zadovoljiti vse potrebe; hrane je dovolj, obleke tudi, mladina zelo zgodaj in čedalje bolj zgodaj vstopa v partnerske in seksualne odnose. Prijatelja iz prejšnjih vrstic nadomesti dekle. Z njo je fant v neprestani navezi, z njo deli vse svoje misli, občutke in zadovoljuje gone, ker je dekle razpoložljivo. Razmerje se obrne in je prav nasprotno kot pri shieldskih konjih. Svobodna paša brez vleke kakršnegakoli voza oziroma brez sublimacije. Imenovani sublimacijski interesi so povezani zgolj z znanji, potrebnimi za kariero, ki jih je pametno pridobiti na najlažji način. Če oseba tako rekoč v celoti ponovi nekaj, kar naj bi bilo razvojno preseženo, je to oblika regresije, zdrs v nekdanjo konstelacijo.

Kakšni so nasledki vsega opisanega? V partnerstvih- to vem iz svojih psihoterapij- se godi ogromno regresivnega. Ker navezava ni nikoli problematizirana, postavljena celo kot zgled in ni sposobnosti odvezave (s to se sodobna psihologija ukvarja malo ali nič), odnose pogosto držijo skupaj separacijske bojazni. Izguba ljubezensko-erotičnega objekta predstavlja katastrofo in jo je mogoče nadomestiti le s hitro a tudi nepremišljeno novo, enako nezrelo navezavo. Odnos ni več nekaj presežnega, ko dva premislita in prečutita več kot en sam, ampak je obojestransko parazitska simbioza, ki se ne more razkleniti, ker je v ozadju fantazija pogube, izničenja, smrti.

Da malo ugovarjam Freudu glede sublimacije, navajam Jurčičev lik starejšega človeka, ki je imel v mladosti nesrečno ljubezensko epizodo (Jurčič je sicer zapisal več variant take usode) in je sedaj pred nami v popolnem duševnem zdravju, čeprav nove ljubezenske zgodbe ni poskušal zasnovati. Gre za tip skladnega človeka, ki se dosti giblje v naravi, veliko bere in je v resnici precej priljuden, se ne brani novih znanstev, a ne začenja novih odnosov. Skratka je sposoben odveze. Kdo bi utegnil zavrniti tak primer, češ da je gospod že prileten in mu je taka odpoved lažja kot mlademu človeku, a to ne bi šlo v sklad s presenetljivo Freudovo ugotovitvijo, da z leti libido ne upada. Seveda ne govori o potenci temveč, o libidu kot psihični reprezentaciji. Na drugi strani je pod površino tudi na videz dokaj uspeh odnosov veliko nesmiselnih turbulenc, ki ne vodijo nikamor. Znanе so fraze, kako odnos napreduje preko konfliktov, če jih partnerja znata reševati, ali pa je to v kakršnemkoli smislu kulturno pomembno, je veliko vprašanje.

Glede na to, da se sedanja kultura izčrpava v vsakovrstnih užitkih, ki kažejo jasne regresivne poteze, kot je to na primer debelost, je seveda nujno, da se številnim parom zdi čedalje bolj potrebno, da v svoje bivanje uvedejo tretjo osebo, terapevta, strokovnjaka za to in ono, ki bo poskušal pomagati vzdrževati labilno ravnotežje, morda malo podobno kot ljudje potrebujejo strokovnjake za prehrano, da ne bodo debeli in fitnes mojstre, ki bodo povedali, kaj je pravo in pravilno gibanje. V razmerah, ko je bilo hrane malo, nutricionisti niso bili potrebni, prav tako ne fitnes mojstri, ker ljudje so se od malega naučili, kako se grablje ali kosa držijo. Ekscesivna potreba po partnerstvu in po pomočnikih pri tem partnerstvu precej spominja na v začetku omenjene razmere otroka, ki jih mnogi niso nikoli prerasli. Edina možna rešitev je razumevanje, kako nekaj nastane ali ne nastane, ne pa vzdrževanje statusa quo na majhnem labilnem čolničku, ki se lahko vsak hip, kljub pomoči, prevrne, ali pa se mora zadrževati v čisto plitki vodi, kjer ni nobene nevarnosti, a tudi nobenega razgleda po skrivnostnih globokih vodah.
